

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Жешувський університет (Польща)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)**

Матеріали

II міжнародної науково-практичної конференції

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

11 квітня 2017 року

**Харків
ХНПУ
2017**

УДК: 378.147

САМОВИХОВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Г. С. Созикіна, м. Харків

У текстах розкрито суть поняття «самовиховання», яке є невід'ємним компонентом формування соціальної відповідальності особистості. Визначено види самовиховання: інтелектуальне, етичне, фізичне, психологічне. Запропоновані методи самовиховання. Розглянуто головна мета та технологія самовиховання в умовах вищого навчального закладу, що включає такі підсистеми, як теорія, практика та методика.

Ключові слова: соціальна відповідальність, майбутній фахівець, самовиховання, саморозвиток, стимулювання.

The essence of the concept of “self-education” has been revealed in the article. Self-education is considered to be the necessary component of the formation of individual’s social responsibility. The types of self-education have been determined. They are intellectual, moral, physical and psychological self-education. The methods of self-education have been proposed. The main goal and technology of self-education in higher educational institutions have been revealed. The technology includes such subsystems as the theory, practice and methodology.

Key words: social responsibility, future specialist, self-education, self-development, stimulation.

Історичний розвиток людства та індивідуальний розвиток людини переконливо свідчать, що прилучення членів суспільства до соціальних умов життя і діючих у суспільстві етичних норм і правил поведінки можливо лише на основі перетворення цих зовнішніх умов і вимог у внутрішню, сутнісну характеристику людини. Але цей процес перетворення зовнішнього у внутрішнє неможливий без власних зусиль індивіда, його самовиховання та саморозвитку. Тому стимулювання студентів до самовиховання соціальної відповідальності як однієї з важливіших етичних якостей розглядаємо як педагогічну умову формування майбутнього соціально зрілого фахівця.

Варто зауважити, що в контексті формування потреб майбутнього фахівця значна увага приділяється саме потребі в самовихованні. Самовиховання повинно сформувати сукупність певних морально-етичних якостей особистості, у тому числі й соціальну відповідальність, яка виконує системоутворюючу функцію та забезпечує функціонування інших професійних якостей та вмінь на високому рівні. Працюючи над собою, майбутній фахівець пізнає власні особливості й здатності, визначає спрямованість життєвих і професійних прагнень, вчиться вдосконалювати характер, особистісні й професійні якості [1].

Зазначимо, що самовиховання – це діяльність людини, спрямована на зміну своєї особистості відповідно до свідомо поставлених цілей, ідеалів і переконань, що склалися в неї.

Теоретичні та методичні основи самовиховання активно розробляються в психології та педагогіці і, зокрема, такими вченими, як Д. Гришин, О. Ковальов, О. Кочетов, Л. Рувинський та іншими.

Для педагогіки найважливішим є той факт, що людина розвивається не тільки за закладеною в неї спадковою програмою і під впливом навколишнього середовища, але і в залежності від її досвіду, якостей, здібностей. Самовиховання є невід'ємною і найважливішою частиною процесу саморозвитку майбутніх фахівців.

Безсумнівним є те, що педагогічне завдання стимулювання до самовиховання полягає в тому, щоб допомогти особистості здійснити самовиховання: усвідомити процеси, що відбуваються в її психіці, навчити людину свідомо керувати ними, мотивувати свої дії, ставити цілі свого вдосконалення.

Варто наголосити на тому, що всі вищі духовні потреби людини, а саме потреби в пізнанні, самоствердженні, самовираженні, безпеці, самовизначенні, самоактуалізації, є прагненнями до саморозвитку, що спрямовані на творення та поліпшення особистістю самої себе, тобто самовдосконалення. Для того, щоб процеси самовдосконалення стали домінантними в психічному розвитку, необхідна організація таких умов: усвідомлення особистістю цілей, завдань і можливостей свого розвитку й саморозвитку; участь особистості в самостійній і творчій діяльності, набуття певного досвіду успіху і тренінг досягнень; адекватні стиль і методи зовнішніх впливів: умов навчання, виховання і укладу життєдіяльності [2].

Відзначимо, що в багатьох випадках люди самі ставлять перед собою певні завдання із власного розвитку і самовдосконалення, окреслюють шляхи їх вирішення і, спонукувані внутрішнім прагненням, починають наполегливо досягати поставленої мети. Звідси, існує думка, що звичайно люди є продуктом обставин і виховання, але кращі люди, як правило, являють собою результат активної роботи над собою.

Більшість дослідників виділяють такі види самовиховання: інтелектуальне, етичне, фізичне, психологічне. Мета інтелектуального самовиховання, наприклад, викладача, – навчитися викласти свої знання так, щоб захопити тих, хто навчається, змусити відчувати життя в своєму предметі. Мета фізичного самовиховання – навчитися витримувати значні фізичні навантаження, поліпшити фізичний стан організму. Мета психологічного самовиховання – підготувати себе до специфіки власної професійної діяльності, навчитися стримувати спалахи невдоволення та агресії.

Стосовно методів самовиховання, доцільним здається виділити такі з них: самооцінка, самопереконавання, самонавіювання, самообов'язок, самокритика, самонаказ, саморегуляція та самостимулювання.

Для того, щоб досягти високого рівня самовиховання, майбутній фахівець повинен відчувати на собі вплив застосування певної педагогічної технології, націленої та зорієнтованої на стимулювання до самовиховання.

Головною метою технології самовиховання особистості майбутнього фахівця є створення умов для переходу виховання в самовиховання, введення особистості студента в режим саморозвитку, формування віри в себе і забезпечення його інструментарієм для самовиховання. Також технологія самовиховання виконує такі завдання, як розвиток моральної, волевої й естетичної сфер особистості;

формування віри майбутнього фахівця в себе; формування стійкої мотивації до навчання як до життєво важливого процесу; формування загальнонавчальних знань, умінь, навичок; формування творчих якостей особистості, навчання поведінці в колективі: спілкуванню, відповідальності, дисциплінованості, самоврядуванню і саморегуляції; підготовку учнівської молоді до професійного і життєвого самовизначення.

На загальнопедагогічному рівні технологія самовиховання особистості може включати три взаємопов'язані підсистеми.

Підсистема «Теорія». Ефективність процесів самовдосконалення, самовиховання, впливу особистості на саму себе визначається рівнем усвідомлення людиною цілей і можливостей свого розвитку. Педагогом може бути використана серія спеціальних предметів і курсів, що знайомить майбутніх фахівців з теоретичними поняттями і закономірностями самопізнання, самовиховання, самоосвіти. Це може бути курс «Самовдосконалення особистості» з такими розділами: «Саморегуляція поведінки»; «Пізнай себе (психологія особистості)»; «Зроби себе сам (самовиховання)»; «Навчи себе вчитися (самоосвіта)»; «Затверджує себе (самоствердження)»; «Знайди себе (самовизначення)»; «Керуй собою (саморегуляція)»; «Якби ми реалізували себе (самоактуалізація)».

Підсистема «Практика» охоплює всю позааудиторну складову роботи навчального закладу, представляє організацію досвіду самостійної і творчої діяльності студентів. Студенти залучаються в широку й різноманітну позааудиторну творчу діяльність за інтересами, яка дає практичний тренінг самостійності, приносить досвід успіху і переконує вихованця у величезних можливостях його особистості. Зміст такої роботи групується за такими напрямками діяльності: громадська; художньо-естетична; краєзнавчо-екологічна; технічна; навчально-дослідницька та наукова; трудова.

Підсистема «Методика». Це стиль і методи зовнішніх впливів, уклад навколишнього середовища життєдіяльності студента, адекватні поставленим цілям. Свобода вираження поглядів, взаємоповага, прояв здорового честюлюбства, творче горіння, прагнення оточуючих до самовдосконалення – це клімат, який сприяє формуванню домінанти самовдосконалення [3].

Отже, для забезпечення до самовиховання майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу треба забезпечити перенесення акценту з викладання на навчання; використовувати не тільки пізнавальну, але й морально-вольову мотивацію діяльності студентів; робити ставку на самостійну творчу діяльність майбутніх фахівців; активізувати та стимулювати пізнавальні інтереси.

Список використаних джерел

1. Андреев В. И. Педагогика : учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 606 с.
2. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. Школа, 1989. – 608 с.
3. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця : монографія / За ред. В. А. Ковальчук – Житомир : Вид-во. ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 204 с.